

# Κρυμμένοι στον Όλυμπο

Ονομάζομαι Ζαφειρούλα Κοέν-Κονέ. Κοέν είναι το πατρικό μου, Κονέ είναι το επίθετο του άντρα μου. Γεννήθηκα το 1936 στη Λάρισα, στην εβραϊκή γειτονιά της πόλης. Ο πατέρας μου ήταν δημόσιος υπάλληλος στα δικαστήρια, η μητέρα μου ήταν ράφτρα.

Μεγάλωσα σε μια δύσκολη εποχή, με τον πόλεμο. Όταν έγινε ο πόλεμος του 1940, στη Λάρισα ήρθαν πρώτα οι Ιταλοί, οι Γερμανοί ήρθαν πιο μετά. Από τους Ιταλούς έχω μάλλον καλές αναμνήσεις. Αυτό έλεγαν κι οι γονείς μου. Ήταν καλοσυνάτοι, δεν έβγαζαν αυτή την έχθρα που έβγαζαν μετά οι Γερμανοί. Αλλά υπήρχε πείνα, πολύ μεγάλη πείνα. Ο πατέρας μου ως δημόσιος υπάλληλος δεν είχε χωράφια, δεν είχε ζώα, άρα δεν είχαμε τρόφιμα. Η μάνα μου καθόταν με τις ώρες στην ουρά για να πάρει λίγη μπομποτά για μένα και την αδερφή μου.

Μία μέρα δεν μπόρεσε να βρει τίποτα, ούτε ψωμί, ούτε μπομποτά. Μας έβρασε πατάτες, μας έβαλε δίπλα και λίγο πλιγούρι και μας είπε: «Αυτό είναι ψωμί», δηλαδή οι πατάτες, «κι αυτό είναι φαΐ», το πλιγούρι. Εμείς ήμασταν πολύ μικρά, αλλά ξέραμε. Της απαντήσαμε: «Εμείς ψωμί θέλουμε». Έβαλε τα κλάματα. Δεν μπόρεσε να το ξεπεράσει ποτέ αυτό, ότι ζητήσαμε ψωμί και δεν είχε να μας δώσει.

Ήταν πολύ θαρραλέα γυναίκα, έκανε τα πάντα για να μας βρει φαγητό. Μια φορά έφυγε με το τρένο και πήγε ως το Πήλιο, για να αγοράσει λίγο λάδι. Αυτό το έκαναν πολλοί τότε, πήγαιναν σε χωριά, στον Βόλο, στο Πήλιο, γιατί ήταν πιο εύκολο να βρεις εκεί φαγητό. Και μετά, όταν πλησίαζαν τα τρένα στη Λάρισα, οι οδηγοί των τρένων λιγόστευαν την ταχύτητα τους, για να προλάβει ο κόσμος να πετάξει μπιτόνια με λάδι, να πετάξει τρόφιμα στον δρόμο, να τα πάρουν οι δικοί τους. Γιατί αλλιώς, όταν έφτανε το τρένο στη Λάρισα, στον σταθμό, θα τα έπαιρναν οι Γερμανοί. Αυτό έκανε κι η μητέρα μου: ο πατέρας μου περίμενε στο δρόμο κι ευτυχώς, πρόλαβε και πήρε τα μπιτόνια με το λάδι.

Όσο περνούσε ο καιρός, γινόταν γνωστό τι παθαίνουν οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης από τους Γερμανούς. Εκεί έμενε η θεία μου, η αδερφή της μητέρας μου κι η μία μου γιαγιά. Ήταν από εκείνους που μπήκαν στο πρώτο τρένο για το Άουσβιτς. Όταν τ' ακούσαμε αυτό λέει ο πατέρας μου: «Το ίδιο θα γίνει εδώ στη Λάρισα, πρέπει να φύγουμε».

Μας πήρε, εμένα, τη μάνα μου και τη μικρή αδερφή μου και πήγαμε σε ένα χωριό κοντά στη Λάρισα, τον Αμπελώνα. Ήρθαμε σε συνεννόηση με την Αντίσταση και μείναμε εκεί δυο-τρεις μήνες. Στο μεταξύ όμως, τα πράγματα αγρίευαν. Οι Γερμανοί μπήκαν πια στη Λάρισα και κάνανε ό,τι και στη Θεσσαλονίκη, με τους Εβραίους. Οπότε για να προφυλαχτούμε, ξεκινήσαμε κι ανεβήκαμε στον Όλυμπο, ψηλά στο βουνό, σε κάτι καλύβες που χρησιμοποιούσαν οι βοσκοί. Η τοποθεσία λεγόταν Καράλακκας και λίγο πιο πάνω, ήταν οι αντάρτες του ΕΛΑΣ. Δεν ήμασταν μόνοι μας, ήταν κι άλλες εβραϊκές οικογένειες, περίπου δεκαπέντε.

Στις καλύβες, η κατάσταση ήταν δραματική. Δεν υπήρχε καθόλου φαγητό. Ευτυχώς, οι γονείς μου ήξεραν δε θα βρούμε κάτι εκεί κι είχαν πάρει μαζί τους λίγο λάδι, λίγα όσπρια, ίσα-ίσα για να βγάλουμε τον χειμώνα. Όλη μέρα οι άντρες έκοβαν ξύλα στο δάσος, για να βάζουμε φωτιά να ζεσταινόμαστε. Ήταν χειμώνας βαρύς, είχε χιόνι. Ήμασταν μέσα στην πείνα, μέσα στο κρύο, αλλά κάπως έπρεπε να σωθούμε.



Η Αντίσταση μάς είχε δώσει πλαστές ταυτότητες για να πηγαίνουμε στη Λάρισα, αν ποτέ χρειαστεί. Τον πατέρα μου τον έλεγαν Ιωσήφ Κοέν και τον κάναν «Γιάννη Λιόβα». Η μαμά μου λεγόταν Μαίρη και Μαίρη έμεινε: «Μαίρη Λιόβα». Ήταν όμως πολύ επικίνδυνο να πηγαίνεις στη Λάρισα. Ένας θείος μου που ήταν μαζί μας, είχε κι αυτός πλαστή ταυτότητα και κατέβαινε συχνά στη Λάρισα για δουλειές. Η συγκοινωνία γινόταν με μικρά κάρα, σούστες τα έλεγαν. Μια φορά ταξίδεψε με μια σούστα γεμάτη όπλα, που τα έστειλε το ΕΑΜ στη Λάρισα και τον έπιασαν οι Γερμανοί. Τον έβαλαν σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης στη Λάρισα κι η μαμά μου θέλησε να πάει να τον δει, μαζί με τις θείες μου. Όμως η πλαστή ταυτότητα του θείου μου είχε άλλο όνομα, οπότε οι Γερμανοί τις ρώτησαν: «Αφού είναι αδερφός σας, γιατί εσείς έχετε άλλες ταυτότητες κι αυτός άλλη;» και τις έκλεισαν μέσα.

Φοβηθήκαμε πάρα πολύ. Εμείς κλαίγαμε, ο πατέρας μου πηγαينوερχόταν, προσπαθούσε να μεσολαβήσει η αστυνομία, προσπαθούσε να βρει δικηγόρους, ήμασταν όλοι πολύ τρομαγμένοι. Τελικά, μετά από σαράντα μέρες, τις απελευθέρωσαν, δεν κατάλαβαν ότι ήταν Εβραίοι. Η μάνα μου είχε μαύρα μαλλιά όταν μπήκε στο στρατόπεδο. Όταν βγήκε, είχε ασπρίσει από τη στεναχώρια και την αγωνία. Κι έμεινε με άσπρα μαλλιά σε όλη την υπόλοιπη ζωή της.

Στις καλύβες μέيناμε τρεις-τέσσερις μήνες. Μια μέρα, πέρασαν κάποιοι χωρικοί από την περιοχή που ήξεραν τους γονείς μου. Μόλις μας είδαν κι είδαν πώς ζούσαμε, μας είπαν: «Γιατί μένετε εδώ στις καλύβες; Ελάτε μαζί μας στο χωριό, στην Καρυά Ολύμπου». Οι γονείς μου το αποφάσισαν και ξεκινήσαμε.

Ήμασταν πολύ τυχεροί που φύγαμε. Λίγες μέρες αφότου φύγαμε, ήρθαν οι Γερμανοί στις Καλύβες. Κάποιος θα πρόδωσε, θα είπε πως ζούσαν εβραϊκές οικογένειες εκεί. Ήρθαν οι

Γερμανοί κι έβγαλαν όλες τις οικογένειες από τις καλύβες, για να τις κατεβάσουν στη Λάρισα. Αλλά το έμαθε η Αντίσταση. Ήρθαν αμέσως οι αντάρτες, κυκλώσαν τους Γερμανούς κι έγινε μάχη, έγινε μια μάχη φοβερή, η μάχη του Καράλακκου. Τελικά, οι οικογένειες γλίτωσαν, αλλά στη μάχη σκοτώθηκαν οκτώ αντάρτες κι ανάμεσα τους και τρεις δικοί μας, τρεις Εβραίοι.

Στο χωριό, στην Καρυά, όταν έμαθαν ότι ήμαστε Εβραίοι, στην αρχή δε μας ήθελε κανείς. Δεν ήθελε κανένας να μας δώσει σπίτι να μείνουμε, γιατί φοβόντουσαν μην έρθουν οι Γερμανοί και τους κάψουν το χωριό. Απελπίστηκε η μητέρα μου και πήγε στον καπετάνιο του ΕΛΑΣ και του είπε: «Θα μας αναγκάσετε να κατεβούμε πάλι και να 'χουμε τη μοίρα που είχαν κι οι υπόλοιποι συνάνθρωποί μας στη Λάρισα». Και λέει αυτός: «Όχι, δε θα γίνει αυτό». Κάλεσε όλο το χωριό στην πλατεία και τους είπε πως όποιος δε δώσει σε αυτούς τους ανθρώπους σπίτι, όποιος δε δίνει πράγματα, θα τιμωρείται. Έτσι βρήκαμε εύκολα σπίτι. Στο μεταξύ, ο θεός μου δραπέτευσε από το στρατόπεδο κι ήρθε και μας βρήκε.

Από το χωριό και τους χωριανούς έχω γενικά καλές αναμνήσεις. Μας αγάπησαν πολύ. Εμείς παίζαμε παιχνίδια με τα χωριατόπαιδα, κυνηγητό, κρυφτό κι άλλα παιχνίδια. Η μητέρα μου δούλευε ως ράφτρα και στο χωριό και πληρωνόταν σε είδος: έραβε κι έπαιρνε αντί για χρήματα σιτάρι, τυρί, βούτυρο, ό,τι είχε να της δώσει καθεμία από τις χωριάτισσες. Ο πατέρας μου, ο οποίος πριν ήταν δικαστικός υπάλληλος στη Λάρισα, δεν ήξερε να κάνει κάποια άλλη δουλειά. Πήγαινε απλά να μαζεύει ξύλα, να έχουμε να ζεσταθούμε. Αλλά κάποια στιγμή έμαθαν πως δούλευε στα δικαστήρια και του ζήτησαν να βοηθήσει στα λαϊκά δικαστήρια που είχε οργανώσει το ΕΑΜ, να τους βοηθήσει στις διαμάχες που είχαν. Έτσι, τον πήραν κοντά και τους συμβούλευε τι πρέπει να κάνουν, πώς να οργανώσουν τα λαϊκά δικαστήρια.

Γερμανό στην Κατοχή, δεν είδα από κοντά. Αλλά μου έχει μείνει αυτή η αίσθηση του φόβου. Το να ακούς: «Έρχονται οι Γερμανοί στο τάδε βουνό, τρέξτε να κρυφτείτε!» και να φοβάσαι, να φοβάσαι...

“Μας παίρναν μικρά παιδιά, ούτε βλέπαμε μπροστά μας, τρέχαμε πίσω από τους δικούς μας να κρυφτούμε...” Αλλά θέλησε ο Θεός και γλιτώσαμε.

Όταν ήρθε η Απελευθέρωση γυρίσαμε από την Καρυά, στη Λάρισα. Γύρισαν πίσω κι άλλες εβραϊκές οικογένειες, που είχαν κάνει το ίδιο με μας. Αλλά και πολλοί, έλειπαν. Η γιαγιά μου, ο παππούς μου, η αδελφή της μάνας μου, ο αδελφός του πατέρα μου... όλοι χάθηκαν στο Άουσβιτς. Νιώθαμε τελείως ξένοι, χωρίς συγγενείς και φίλους.

Στο σπίτι που μέναμε πριν στη Λάρισα, έμεναν πια άλλοι άνθρωποι. Είχαμε αφήσει τα έπιπλα μας και δε βρήκαμε τίποτα, τα κάψανε για ξύλα. Κι αποδείχθηκε αδύνατο να τους βγάλουμε από το σπίτι. Δεν είχαμε τίποτα, τίποτα. Ούτε ρούχα να βάλουμε, ούτε πιάτα μας, τίποτα από αυτά δεν είχαμε, τίποτα. Φανταστείτε είχαμε μόνο ένα μεταλλικό σαν κύπελλο, αυτό έφερνε γύρα-γύρα από το τραπέζι, για να πιούμε νερό.

Μέχρι τη Β΄ Γυμνασίου πήγα σχολείο. Δε γινόταν να τα βγάλουμε πέρα κι ο πατέρας μου είπε: «Μία από τις δυο σας θα πρέπει να συνεχίσει το σχολείο, η άλλη πρέπει να μάθει τέχνη». Κι επειδή εγώ ήμουν μεγαλύτερη, πήρε εμένα η μπόρα. Σταμάτησα και πήγα να μάθω μοδίστρα. Έμαθα, δούλεψα αρκετά χρόνια μαζί με τη μαμά μου, μέχρι που ήρθε η ώρα και παντρεύτηκα, στα είκοσι ένα μου.



Μετακόμισα στον Βόλο με τον άντρα μου, έκανα παιδιά, έκανα εγγόνια... Ζήσαμε καλά, ο άντρας μου ήταν πολύ καλός, είχαμε μια καλή ευτυχισμένη ρουτίνα στη ζωή μας κι αυτά που επιθυμούσα, τα απέκτησα.

Όταν τα θυμάμαι όλα αυτά και βλέπω πώς ζουν τα παιδιά σήμερα σκέφτομαι: «Πώς επιζήσαμε, είναι δυνατόν;» Αλλά τα καταφέραμε. Ένα πράγμα εύχομαι και το πάντα το λέω μέσα μου: Να μην ξαναγίνει αυτό που έγινε τότε. Να μη χαθούν τόσοι άνθρωποι. Να μην ξαναγίνει τέτοιος πόλεμος. Ποτέ ξανά, ποτέ.